

## **ЕТАПИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ СЛОВЕСНОСТІ В КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКІЙ**

*У статті систематизовано, висвітлено історіографію проблеми, розглянуто роботи різних учених, таких як В. І. Аскоченський, Є. О. Болховітинов, М. О. Булгаков, С. Т. Голубєв, Н. М. Левицька, В. В. Оліфіренко, М. І. Петров, Ф. І. Титов, З. І. Хижняк та ін. стосовно професійної підготовки майбутніх учителів словесності в Києво-Могилянській академії (XIX – початок XX ст. ). Виділено періоди історіографії проблеми: I період – з 1800 до 1917 рр. – період імперської доби (дореволюційний) представлений працями, що висвітлюють передумови становлення професійної підготовки вчителів словесності в КМА; II період – 1920 до 1990 рр. – праці радянської доби, що відображають подальший розвиток професійної підготовки майбутніх учителів словесності в КМА; III період – сьогодення (сучасний), що дає можливість виявлення характеру динаміки професійної підготовки вчителів словесності в КМА досліджуваного періоду, виокремлення періодів її розвитку.*

**Ключові слова:** професійна підготовка; вчитель словесності; Києво-Могилянська академія; етапи професійної підготовки вчителів словесності.

**Постановка проблеми.** Особливістю вивчення професійної підготовки вчителя словесності зазначеного періоду є самостійна організація вищої духовної школи, що була підпорядкована Святому Синоду – вищій церковній владі, а не Міністерству народної освіти. Відповідно до цього, відомості про професійну підготовку вчителів словесності КМА можна знайти тільки в загальних дослідженнях з історії КМА. Але говорячи про КМА – як освітньо-навчально-виховний феномен, то у своєму дослідженні ми використовуємо досвід з історії в становлення університетів України. Спираючись на обґрунтування українського вченого Н. М. Гупана історіографії у вузькому значенні: «Це історіографія окремої проблеми (наприклад, історіографія вітчизняного шкільного підручникотворення другої половини XIX – початку XX ст.)» [15, с. 69]. Спробуємо підсумувати історіографічні праці обраної нами проблеми – професійна підготовка майбутніх учителів словесності в Києво-Могилянській академії (XIX – початок XX ст. ).

**Аналіз досліджень і публікацій.** Аналізуючи наукові праці з цієї тематики, відзначимо, що питання становлення освіти в Києво-Могилянській академії вивчалось вітчизняними науковцями з історичної точки зору (З. Хижняк, К. Крайнього, І. Хоменко та ін. ), а також видання польською мовою Epszstein T., що висвітлює питання виховання дітей та молоді в польській дворянській сім'ї на Волині, Подолі та

Україні у другій половині XIX ст.; проблему вивчення педагогіки у вищих навчальних духовних закладах різною мірою торкалися Т. Твердохліб, С. Кузьміна, Н. Зайцева та ін. Доробок викладачів Київської духовної академії XIX – початок XX ст. досліджувала значна кількість науковців, що представлено в докторській дисертації: М. Євтуха, у монографіях: С. Головащенко, Т. Тхоржевської, а також у кандидатських: В. Фазана, М. Прищака, Т. Ільїна та ін. Саме проблемі розвитку мовознавства та літературознавства у Києво-Могилянській академії присвячені праці Н. Бокадорової, В. Німчук, Г. Моисеева, М. Сулими, Я. Ісаєвича, В. Колінець та ін. Сучасним проблемам удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури приділено увагу в докторських дисертаціях: О. М. Семенов, Т. В. Симоненко, у кандидатських: О. І. Земка, Л. І. Орехова та ін.

Результати вивчення окресленої проблеми, засвідчують відсутність комплексного дослідження професійної підготовки майбутніх учителів словесності в Києво-Могилянській академії в окреслених хронологічних межах.

Наше завдання полягає в тому, щоб простежити, що писали про професійну підготовку вчителів словесності КМА взагалі, починаючи від зародження КМА (1651) і до початку XX ст. в Україні.

**Виклад основного матеріалу.** Професійна підготовка вчителів словесності випрацьовувалася протя-

гом багатьох століть. Вона бере свій початок від середньовічних університетів XII – XIII ст. і закінчуючи XVIII ст. Якщо ж говорити про давні традиції освіти, то витоки її сягають України-Русі [17; 27].

Систематизування джерельної бази за хронологічним періодом, дає можливість виявлення характеру динаміки професійної підготовки вчителів словесності в КМА досліджуваного періоду, виокремлення періодів її розвитку. Отже, виділяємо проблеми за такі періоди історіографії:

I період – з 1800 до 1917 рр. – період імперської доби (дореволюційний) представлений працями, що висвітлюють передумови становлення професійної підготовки вчителів словесності в КМА;

II період – 1920 до 1990 рр. – праці радянської доби, що відображають подальший розвиток професійної підготовки майбутніх учителів словесності в КМА;

III період – сьогодення (сучасний).

Отже, розпочнемо аналіз з праць періоду *імперської доби (1800–1917)*. Перші роботи, присвячені розгляду питань діяльності вищої духовної школи – законодавчі акти (Начертание правил об образовании духовних училищ и о содержании духовенства при церквах (1808)) розроблялися саме Синодом – вищою церковною владою. Ці документи дають можливість визначити головні тенденції політики Синоду щодо організації процесу та змісту навчання, оскільки основне завдання КДА – це підготовка для духовних установ, відомств (не лише для духовного відомства Росії (Н. Левицька [23]) ) священників, викладачів богослов'я для університетів, спеціалізованих інститутів, гімназій, учителів народних шкіл. КДА внесла значний вклад у розвиток не тільки богослов'я, але й інші галузі гуманітарної освіти: славістика, візантисстика, філософія, філологія, археологія, правознавство (Н. Сухова [36]).

Важливими для нас є історіографічні огляди, спогади та біографічні нариси про становлення та передумови щодо процесу розгортання професійної підготовки майбутніх учителів словесності в КМА (XVII–XVIII ст. ). Це, насамперед, праці вихованців КМА (Є. Болховітінова [9]; Макарія Булгакова [10]; В. Аскаченського [6; 7]), а також праці історичної школи, таких дослідників, як М. І. Петрова [29; 30; 31], С. Т. Голубева [13; 14], Д. Вишневіського [11], М. З. Линчевського [24], В. Серебреннікова [33], Ф. І. Титова [39; 40; 41; 42; 43; 44] (висвітлено процес перетворення академічної системи протягом XIX ст.), І. І. Малишевського [25].

Неабияке значення має «Сборник лекций бывших профессоров КДА ...» [34], за допомогою якого можна простежити, які ж прийоми, форми і методи навчання використовувалися у системі професійної підготовки вчителів словесності.

Завдяки вихованцю, а в майбутньому ректору (з 1898), єпископ Димитрій Ковальницький вважав необхідним видання низки серій у хронологічному порядку «Акти з історії академії», де була б представлена повна історія КДА. Цю справу він доручив ученим КДА: М. І. Петрову, С. Т. Голубеву, Ф. І. Титову.

Разом з тим, у праці представлено тільки список начальників, наставників і вихованців Академії, літературні праці за різними галузями знань, а також Статуту, що лягли в основу концепції духовної освіти та є документальним стержнем для висвітлення 100-річної історії КДА [1; 2; 3; 4; 5]. На відміну від Духовних Академій Російської імперії, то КДА мала видання документів за відносно довгий період історії. Більше всього публікацій присвячено КДА XVII – XIX ст. – це історичні нариси.

Праці, у яких відчувається вплив католицьких навчальних закладів на викладання в КМА (К. В. Харлампович [48]; А. Jablonowski [54]).

Отже, у працях дослідників імперської доби містяться важливі відомості про стан вищої освіти, та процеси, що відбувалися в галузі освіти. Ми їх розглядаємо як джерела дослідження. Цінність їх полягає у тому, що вони описують існуючу дійсність, накреслюючи шляхи подальшого розвитку вищої освіти в Україні.

У *радянський період (1920–1990 рр. )* перестає існувати українська історіографія і формується за межами України. У 1937 р. з'являється праця, що написана в еміграції, С. Сірополка «Історія освіти на Україні» [35], де порушується проблема розвитку української освіти у зазначений період. Науковець зосередив свою увагу на ролі громадських організацій і видатних педагогів у підвищенні освітнього рівня населення.

Саме проблемі розвитку мовознавства та літературознавства у Києво-Могилянській академії присвячені книги І. К. Білодіда [8], а також збірник наукових праць, присвячений 350-річчю Києво-Могилянської колегії, В. Русанівського [32], де вміщено статті Н. Ю. Бокадорової [32, с. 55–61]), В. В. Німчук [32, с. 61–70], Г. Н. Моисеева, М. Сулими [32, с. 156–160], Я. Ісаєвича [32, с. 160–169], В. Колінець [32, с. 169–178].

Серед праць виділимо дослідження з історії КМА протоієрея Федора Титова «Императорская Киевская духовная академия в ее трехвековой жизни и деятельности (1615–1915 гг. ) : историческая записка», але через I Світову війну не вдалося її опублікувати. Пізніше цю роботу за рішенням Української Академії Наук було видано під назвою «Стара вища освіта в Київській Україні. XVI – поч. XIX в. » Хведор Тітов (1924) [38]. На жаль, розповідь доведена лише до середини XIX ст. (1869), а відсутність приміток і посилок втратила науковий інтерес для дослідників. У 2003 році з віднайденими примітками та додатками історик В. Ульяновському вдалося опублікувати нове видання [18].

Незважаючи на те, що в книзі виписано церковно-релігійні аспекти, проблема взаємовідносин вищих органів церковного управління та керівництва КДА, для нас ця розвідка виявилася цінним історіографічним і фактологічним джерелом інформації про розкриття шляху розвитку історико-філологічної освіти (хоча основний акцент зроблений на богословській освіті), форми навчальної і виховної роботи, перелік начальників, наставників і вихованців Академії; автобіографії (Синодик), історичні документи.

Чому не з'являлося нових праць КДА до кінця ХХ століття? КДА до кінця ХХ століття не існувала майже 80 років. Учені присвячували свої узагальнені праці КМА XVII–XVIII ст.

До останнього періоду історіографічних праць проблеми професійної підготовки вчителя словесності, котрий розпочався нами в 1991 і триває досі, відносяться праці з суто нових наукових переосмислень.

Зі здобуттям незалежності України та з відродженням КМА як вищого навчального закладу інтерес до історії КМА посилюється. На жаль, не сталося очікуваного прориву й після 1991 р., коли зникли цензурні обмеження. Значна кількість праць була узагальнюючого характеру і розрахована на масового читача, але згодом з'явилися дослідження, присвячені науковим аспектам. Відтак, КМА розглядається не лише з позицій освіти, але як осередок освітньої, наукової, мистецької інтелігенції, що набула важливого значення в системі професійної підготовки вчителя і педагогічних кадрів для національних шкіл і розвитку освіти та культури України загалом.

Аналізуючи наукові праці з цієї тематики, відзначаємо, що питання становлення освіти в Києво-Могилянській академії вивчалось вітчизняними науковцями з історичної точки зору. Окремі дослідження представлено працями З. Хижняк («Історія Києво-Могилянської академії») [49], Києво-Могилянська академія в іменах, XVII–XVIII ст. [19], К. Крайнього («Нарис з історії Київської духовної академії») [21], І. Хоменка («Логічні студії у Києві (XIX – початок ХХ ст. ...)» [50] та ін.

Серед наукових праць треба звернути увагу на видання З. Хижняк «Історія Києво-Могилянської академії» [49], де висвітлено навчальний процес, мовна підготовка (приділено увагу латинській, польській мовам, а також впровадження нових іноземних мов – грецької, німецької, французької, староевропейської), а також робиться акцент на формуванні української книжної (літературної мови), починаючи з XVII ст. Дослідниця зазначає, що не менш важливими є «поетика, як і риторика, що певний час викладалися нероздільно, розглядалися як засіб опанування знаннями словесності, літератури й красномовства» [49, с. 77].

Грунтовною працею з визначення ролі Києво-Могилянської академії є Енциклопедія («Києво-Могилянська академія в іменах, XVII–XVIII ст.») [19], упорядником якої є З. Хижняк, що систематизовано подає інформацію про життєвий шлях і діяльність вихованців та діячів Києво-Могилянської академії XVII–XVIII ст., котра дає змогу з'ясувати внесок учителів словесності КМА в розбудову змісту професійної підготовки вчителів. Перед словниковою частиною вміщено статтю О. Пахльовської [28, с. 21], яка вважає Академію цитаделлю західноєвропейської культури попри її неминучу конфесійну догматичність. Виділяє чотири етапи розвитку Академії як феномена української культури це: «допереляславський», «післяпереляславський», «мазепинський» і «післямазепинський». Дослідниця зазначає, що КМА невіддільна від домінантного культурного контексту епохи, тобто Бароко, що дасть «історичне дихання» українській культурі, примусить функціонувати її в

координатах культури європейської, забезпечить радикальну перебудову її літературної системи та динамізм постійного її оновлення на майбутнє [28, с. 21].

У 90-х роках ХХ ст. і на початку ХХІ ст. з'явилася низка публікацій у періодиці, монографії авторів дотичних до проблеми професійної підготовки вчителя словесності. Можна назвати С. І. Головащенко «Дослідження та викладання Біблії в Київській духовній академії другої половини XIX – початку ХХ ст.» [12], Н. М. Дем'яненко «Загальнопедагогічна підготовка вчителя в історії вищої школи України (XIX – перша третина ХХ ст.)» [16], С. Л. Кузьміна «Філософія освіти та виховання в київській академічній традиції XIX – початку ХХ ст.» [22], Н. М. Левицька «Вища гуманітарна освіта Наддніпрянської України (друга половина XIX-початок ХХ ст.)» [23], Н. А. Шип «Київська духовна академія в культурно-освітньому просторі України (1818–1919)» [51; 52; 53]. Перша з них [12] висвітлює питання бібліологічної освіти з точки зору становлення як академічного, так і популярного викладання, виділяє етапи домогилянський і ранньомогилянський поширення Святого письма на Україні, а також науковець зазначає про помітний вплив вивчення різних аспектів біблійної книжності на елементи освіти загальногуманітарної, насамперед, філологічної та культурологічної, які були реалізовані в навчальному процесі КДА [12, с. 82]. Для нас є цікавим підрозділ «Викладання біблійних мов у Київській духовній академії: культурно-історичний і конфесійний контексти» [12, с. 107–119], де висвітлюється мовне питання, дискусія 1888–1889 рр. про вивчення давньоєврейської мови в православних духовних школах та участь у ній професури КДА (Як. Олесницького (проф. єврейської мови та біблійної археології), Ар. Царевський викладач Святого Письма Старого Завіту). У монографії Н. М. Дем'яненко [16] на основі архівних матеріалів і документів здійснено аналіз загальнотеоретичної підготовки вчителя в Україні XIX – першої третини ХХ ст., виокремлено етапи становлення і розвитку вищих педагогічних закладів освіти [16, с. 95]. Та, на жаль, саме проблемі висвітлення професійної підготовки вчителів словесності в КДА майже не приділено уваги, акцент робиться на вивченні дисциплін педагогічного циклу. Лише зустрічаємо поодинокі вкраплення про КДА як центр філософської думки в Україні, вплив філософії на освіту, її представників І. Скворцова [16, с. 101], В. Карпова, О. Новицького, Й. Михневича, П. Авсенева, С. Гогоцького [16, с. 51, 103], П. Д. Юркевич [16, с. 120]; І. Огієнко як викладач української мови в Духовній академії [16, с. 61].

У своїй монографії С. Л. Кузьміна [22] аналізує питання освіти і виховання, що розроблялися київськими філософами-академістами XIX – початку ХХ ст. Окремо висвітлено проблему інституалізації у вищій школі і викладання педагогіки на кафедрах КДА, так як важливою функцією духовних академії була підготовка викладачів духовних семінарій і духовних училищ, тобто педагогів [22, с. 110].

У руслі досліджуваної проблеми варто виділити дисертаційне дослідження В. В. Фазан «Вивчення педагогіки у вищих навчальних духовних закладах

України (поч. XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.)» [47], де моральне богослов'я обгрунтовано як світоглядну і змістову основу вивчення теорії виховання у вищих навчальних духовних закладах; розкрито розвиток дидактики як науки про навчання; доведено єдність виховання і навчання при вивченні педагогіки у вищих навчальних духовних закладах.

Окремо варто згадати монографію Н. М. Левицької «Вища гуманітарна освіта Наддніпрянської України (друга половина XIX– початок XX ст.)», яка вирізняється використаною у ній спробою висвітлення історичного процесу вищої гуманітарної освіти як окремої царини освітнього простору на основі архівних джерел. Дослідниця зазначає, що історія вищої освіти, та гуманітарної зокрема, бере свій початок від Острозької Академії та Києво-Могилянської Академії [23, с. 29], але згодом академія вимушено втрачає характер загальноосвітньої школи й перетворюється на Духовну Академію [23, с. 34] (*Чому втрачає характер загальноосвітньої школи?*). Проблема професійної підготовки вчителів словесності досліджувалася побіжно.

Глибоко і всебічно досліджувала питання діяльності КДА сучасна українська дослідниця Н. А. Шип у низці своїх робіт [51; 52; 53], а особливо у своєму ґрунтовному дослідженні «Київська духовна академія в культурно-освітньому просторі України (1818–1919)» [51]. На особливу увагу заслуговують документи, які дослідниця використовує при відбитті ставлення академічної корпорації до проблем української мови, оскільки офіційний статус Академії примушував її бути законослухняною [51, с. 39], а також особові фонди вихованців КДА, професури, багато фактів щодо методики викладання, є програми з грецької мови і літератури, що потребують критичного аналізу.

У книзі І. І. Мозгова «Іноземні мови в Острозькій колегії, братських школах і Києво-Могилянській академії (кін. XVI – поч. XIX ст.)» [26] висвітлено розвиток національної освіти доби Ренесансу та Бароко, а також акцентується увага на процесі вивчення іноземних мов у взаємозв'язку з європейською культурою, але дослідниця не торкається питань професійної підготовки вчителів словесності.

Проблемні положення рукописних курсів Києво-Могилянської академії XVII – XVIII ст. порівнюються із ренесансними теоріями Західної Європи та їхніми античними джерелами присвячено монографію М. С. Трофимук «Поетика епохи Мазепи» [46]. Науковець зазначає, що ще від 1632 року – часу створення Києво-Могилянської академії – в Україні впродовж півтори-двох століть тривав процес створення поетик і риторик – курсів (підручників) обов'язкових дисциплін, що їх читали в цьому навчальному закладі. Рукописні курси словесності, які збереглися до нашого часу, відображають процес зародження в Україні філологічних дисциплін [46, с. 47].

У російській історіографії порушеної проблеми слід відзначити докторську дисертацію Н. Ю. Сухової «Подготовка и аттестация научно-педагогических кадров в православных духовных академиях в контексте высшего образования в России (1808–1918 гг.)» [36], де ця тема побіжно окреслена з історичної точки зору; кандидатську дисертацію В. О. Тарасової «Духовные академии в России в конце XIX – начале XX века» [37] в якій увага повністю зосереджується на зображенні організаційних принципів діяльності, професорсько-викладацькій корпорації, студентських корпорацій, питань реформи духовних академії кінець XIX – поч. XX ст.

**Висновки.** Отже, слід зазначити, що в межах однієї публікації провести аналіз усієї літератури з досліджуваної проблеми неможливо, тому були представлені праці, які розкривають певні напрями КДА. Цілісного дослідження цього питання ще немає. Історіографічної традиції вивчення цієї проблеми ще не склалося, в результаті чого стан її науково-історичної розробки серйозно відстає від сучасності. Наше завдання заповнити прогалини у подальших дослідженнях з проблеми професійної підготовки вчителів словесності в КМА XIX – початку XX століття, а саме: обґрунтувати професійну підготовку вчителів словесності у КМА, її динаміку та етапи; визначити організаційні засади професійної підготовки вчителів словесності, принципи, завдання, зміст, форми і методи навчання у системі професійної підготовки вчителів словесності

#### Список використаних джерел

1. Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии / Н. И. Петров. – Отд. II (1721 – 1795). – Т. 1 (1721–1750). – Ч. 1. – К., 1904.
2. Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии / Н. И. Петров. – Отд. II. – Т. 2. – К., 1906.
3. Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии / Н. И. Петров. – Отд. II. – Т. 5. – К., 1908.
4. Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии / Ф. Титов. – Отд. III. – Т. 1–4. – К., 1910–1913.
5. Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии / Ф. Титов. – Отд. III. – Т. 5. – К., 1914.
6. Аскоченский В. Киевъ съ древнейшимъ его училищемъ Академію / В. Аскоченский. – Часть I. – К. : Въ университетской типографіи, 1856. – 370 с.
7. Аскоченский В. Киевъ съ древнейшимъ его училищемъ Академію / В. Аскоченский. – Часть II. – К. : Въ университетской типографіи, 1856. – 566 с.
8. Білодід І. К. Києво-Могилянська академія в історії східнослов'янських літературних мов / І. К. Білодід. – К., 1979. – 197 с.
9. Болховитинов Евгений. Описание Киево-Софийского собора и Киевской иерархии // Є. Болховітінов. Вибрані праці з історії Києва. К. : Либідь, 1995. – 270 с.
10. Булгаков Макарій. Історія Київської академії / ієромонах Макарій Булгаков. Санкт-Петербургъ : Типографія Константина Жернакова, 1843. – 226 с.

11. Вишневецький Д. Киевская Академия в первой половине XVIII ст. (Новые данные, относящиеся к истории этой Академии за указанное время). – К., 1903. – 371 с.
12. Головащенко С. І. Дослідження та викладання Біблії в Київській духовній академії другої половини XIX – початку XX ст. – К. : Видавничий відділ УПЦ, 2012. – 356 с.
13. Голубев С. Киевская Академия во второй половине XVII и начале XVIII в. – К., 1901. – 101 с.
14. Голубев С. Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники : В 2 т. – Т. 1. – К., 1883. – 576 с. ; Т. 2. – К., 1898. – 498 с.
15. Гупан Н. М. Джерельна база історії педагогіки : пошук підходів до систематизації / Н. М. Гупан // Рідна школа. – № 8 – 9 (серпень – вересень). – 2013. – С. 67 – 70.
16. Дем'яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в історії вищої школи України (XIX – перша третина XX ст. ) : монографія. – К. : ІЗМН, 1998. – 328 с.
17. Історія української культури. – К. : Либідь, 1994. – 656 с.
18. Императорская Киевская Духовная Академия в ее трехвековой жизни и деятельности (1615 – 1915 гг. ) : Историческая записка. – 2-е изд., дополн. – К. : Гопак, 2003. – 688 с.
19. Києво-Могилянська академія в іменах, XVII–XVIII ст. : Енцикл. вид. / упоряд. З. І. Хижняк ; за ред. В. С. Брюховецького. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2001. – 736 с. : 290 іл.
20. Киевская Духовная Академия в ее трехвековом прошлом и в 1911 – 1912 учебном году. – К., 1913. – 20 с.
21. Крайній К. Нарис з історії Київської духовної академії [Електронний ресурс] / Константин Крайній // Людина і світ. – 1998. – № 3. – С. 43–47. – Режим доступу : [http://theology.in.ua/ua/library/periodicals/lis/lis\\_1998/lis\\_98\\_3/37320/](http://theology.in.ua/ua/library/periodicals/lis/lis_1998/lis_98_3/37320/).
22. Кузьміна С. Л. Філософія освіти та виховання в київській академічній традиції XIX – початку XX ст. : монографія / Світлана Леонідівна Кузьміна ; В. о. Нац. університет «Києво-Могилянська академія. – Сімферополь : Н. Орінда, 2010. – 552 с.
23. Левицька Н. М. Вища гуманітарна освіта Наддніпрянської України (друга половина XIX-початок XX ст. ) : монографія / Н. М. Левицька. – К. : НУХТ, 2012. – 395 с.
24. Линчевский М. З. Педагогия древних братских школ и преимущественно древней Киевской Академии // М. З. Линчевский. Полн. собр. соч. : В 2 т. – К., 1906. – Т. 1. – С. 46 – 180.
25. Мальшевский И. И. Историческая записка о состоянии Академии в минувшее пятидесятилетие. – К., 1869.
26. Мозгова І. І. Іноземні мови в Острозькій колегії, братських школах і Києво-Могилянській академії (кін. XVI–поч. XIX ст.) : препринт / Ірина Іванівна Мозгова ; В. о. Сум. держ. пед. ун-т А. С. Макаренка. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. – 56 с.
27. Оліфіренко В. В. Підручник з української літератури : історія і теорія / В. В. Оліфіренко. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2003. – 324 с.
28. Пахльовська О. Києво-Могилянська академія як чинник становлення національної самобутності української культури : парадокси еволюції // Києво-Могилянська академія в іменах, XVII–XVIII ст. : Енцикл. вид. / упоряд. З. І. Хижняк; за ред. В. С. Брюховецького. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2001. – С. 19 – 26.
29. Петров Н. И. Киевская Академия во второй половине XVII века. – К., 1895. – 171 с.
30. Петров Н. И. Описание рукописей, находящихся в музее церковно-археологического общества при Киевской духовной академии. – К., 174 – 1878. – 683. – CVI с.
31. Петров Н. И. Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – Т. 1. – М., 1892. – 321 с.; Т. 2. – М., 1894. – 294 с.; Т. 3. – М., 1904. – 307 с.
32. Русанівський В. Роль Києво-Могилянської академії в культурному єдиненні слов'янських народів : збірник наукових трудов (на укр. і рус. яз. ). – К. : Наукова думка, 1988. – 184 с.
33. Серебренников В. Киевская Академия с половины XVIII века до преобразования ее в 1819 году. – К., 1897. – 223 с.
34. Збірник лекцій бывших профессоров КДА : архимандрита Иннокентия по Догматическому и Нравственному богословию; протоиерея И. М. Скворцова по Нравственной философии, П. С. Авсенева (архимандрит Феофан) по Психологии, Я. К. Амфитеатрова по Гомилетике. Изданный Академией по случаю пятидесятилетнего юбилея ее (1819 – 1869). – К., 1869.
35. Серополко С. О. Земство и народный учитель / С. О. Серополко // Для народного учителя. – М., 1909. – № 4. – С. 1 – 5.
36. Сухова Н. Ю. Подготовка и аттестация научно-педагогических кадров в православных духовных академиях в контексте высшего образования в России (1808–1918 гг.) : дис. ... доктора исторических наук : 07. 00. 02; специальность : Отечественная история / Наталия Юрьевна Сухова. – Москва, 2011. – 525 с.
37. Тарасова В. А. Духовные академии в России в конце XIX – начале XX века : дис. ... кандидата исторических наук : 07. 00. 00, 07. 00. 02 ; специальность : Отечественная история / Вера Александровна Тарасова. – Москва, 2002. – 305 с.
38. Титов Хв. Стара вища освіта в Київській Україні XVI – поч. XIX в. – К. : Друкарня ВУАН, 1924. – 433 с.
39. Титов Ф. И. Преобразование Духовных академий в Росии в XIX веке. – К., 1906. – 136 с.
40. Титов Ф. И. Киевская Академия в эпоху реформ (1796 – 1819). Вып. 1. – К., 1910. – 47 с.
41. Титов Ф. И. Киевская Академия в эпоху реформ (1796 – 1819). Вып. 2. – К., 1912. – 128 с.
42. Титов Ф. И. Киевская Академия в эпоху реформ (1796 – 1819). Вып. 3. – К., 1912. – 174 с.
43. Титов Ф. И. Киевская Академия в эпоху реформ (1796 – 1819). Вып. 4. – К., 1913. – 96 с.
44. Титов Ф. И. Киевская Академия в эпоху реформ (1796 – 1819). Вып. 5. – К., 1915. – 23 с.
45. Титов Ф. К истории Киевской Духовной Академии в XVII – XVIII вв. Вып. 3 : Воспитанники Академии на службе Киево-Печерской Лавре, в связи с биографией Софрония Тернавиота. – К., 1913. – 181 с.
46. Трофимук М. С. Поетика епохи Мазепи : монографія / М. С. Трофимук. – Львів : СПОЛЛОМ, 2009. – 224 с.
47. Фазан В. В. Вивчення педагогіки у вищих навчальних духовних закладах України (поч. XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13. 00. 01 / Фазан Василь Васильович ; Полтавський держ. педагогічний ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2009. – 20 с.
48. Харлампович К. В. Западно-русские православные школы XVI и начала XVII века, отношение их к инославию, религиозное обучение в них и заслуги в деле защиты православной веры и церкви. – Казань, 1898.

49. Хижняк З. І. Історія Києво-Могилянської академії / З. І. Хижняк, В. К. Маньківський. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2008. – 203 с.
50. Хоменко І. Логічні студії у Києві (XIX – початок XX сторіччя) // Філософська думка : український науково-теоретичний часопис. – 2009/2010. – № 5. – С. 19–31.
51. Шип Н. А. Київська духовна академія в культурно-освітньому просторі України (1818–1919) / Надія Андріївна Шип. – К. : Фенікс, 2010. – 435 с.
52. Шип Н. А. Навчально-виховна система Київської духовної академії (1819–1919 рр.) / Н. А. Шип // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. : Зб. наук. пр. – 2008. – Вип. 15. – С. 195–211.
53. Шип Н. А. Стан та перспективи дослідження історії Київської Духовної Академії (1819–1919 рр.) / Н. А. Шип // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. : Зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 16. – С. 17–37. – Бібліогр. : 78 назв. – укр.
54. Jablonowski A. Akademia Kijowsko-Mohylanska. – Krakow, 1899 – 1990.

**Н. В. Андрющенко,**

аспірантка,

ЧНУ ім. Петра Могили, г. Николаев, Україна

#### ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ СЛОВЕСНОСТИ В КИЕВО-МОГИЛЯНСКОЙ АКАДЕМИИ (XIX – начало XX века)

*В данной статье систематизировано, освещено историографию проблемы, рассмотрены работы различных ученых, таких, как В. И. Аскоченский, Е. А. Болховитинов, Н. А. Булгаков, С. Т. Голубев, Н. Н. Левицкая, В. В. Олещенко, М. И. Петров, Ф. И. Титов, З. И. Хижняк и др. относительно профессиональной подготовки будущих учителей словесности в Киево-Могилянской академии (XIX – начало XX века). Выделены периоды историографии проблемы: I период – с 1800 до 1917 – период имперской эпохи (дореволюционный) представлен трудами, которые освещают предпосылки становления профессиональной подготовки учителей словесности в КМА; II период – 1920 до 1990 гг. – работы советского времени, отражающие дальнейшее развитие профессиональной подготовки будущих учителей словесности в КМА; III период – настоящее время (современный), что дает возможность выявления характера динамики профессиональной подготовки учителей словесности в КМА исследуемого периода, выделение периодов ее развития.*

**Ключевые слова:** профессиональная подготовка; учитель словесности; Киево-Могилянская академия; историография проблемы.

**N. V. Andryushchenko,**

Petro Mohyla Black Sea State University, m. Mykolayiv, Ukraine

#### STAGES OF TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF LITERATURE AT THE KYIV MOHYLA ACADEMY (XIX CENTURY – AT THE BEGINNING OF XX CENTURY)

*This article systematically, historiography highlights issues considered of different scientists, such as V. I. Askochensky, E. O. Bolhovitinov, M. O. Bulgakov, S. T. Golubev, N. M. Levytska, V. V. Olifirenko, M. I. Petrov, F. I. Titov, Z. I. Khizhnyak and others, regarding training of future teachers of literature at the Kyiv Mohyla Academy (nineteenth – early twentieth century). Highlighted periods historiography problem: I period – from 1800 to 1917 – during the imperial era (pre-revolutionary) presented works that highlight the prerequisites of becoming a professional teacher training in literature KMA; Second period – 1920 – 1990 biennium. – Labor Soviet era, reflecting the further development of training future teachers of literature in the KMA; The thirth period – the present (current), which enables the detection of the nature of the dynamics of teacher training in literature KMA study period, singling out periods of its development.*

**Key words:** training; teacher of literature; Kyiv-Mohyla Academy; the historiography of the problem.

**Рецензенти:** Мещанинов О. П., д-р пед. наук, професор;

Болюбаши Н. М., канд. пед. наук, доцент кафедри.